

Fernando Della Rocca. *I papi della Questione Romana (da Pio IX a Pio XI)*. Roma 1981 ss. XII+197. Officium Libri Catholici.

Lata 1870 - 1929, czyli od utraty państwa kościelnego do paktów laterańskich i powstania państwa watykańskiego, są okresem bardzo ważnym tak dla prawa wyznaniowego jak zwłaszcza dla kanonicznego prawa publicznego, z uwagi na istniejącą wówczas tzw. „kwestię rzymską” (*Questione Romana*) nasuwającą przeliczne refleksje dla obu wspomnianych dyscyplin wiedzy. F. Della Rocca — profesor Uniwersytetu Rzymskiego i autor wielu prac z dziedziny prawa kanonicznego i wyznaniowego, z których niejedne przetłumaczone są też na inne języki — zajmuje się w omawianej książce pięcioma papieżami związanymi bezpośrednio z wspomnianą kwestią rzymską, tzn. panującymi podczas jej powstania, trwania i zakończenia.

Poszczególne rozdziały stanowią konferencje i artykuły Autora z lat 1947 - 1978, obecnie uzupełnione i uaktualnione.

Choć kwestia rzymska jest czynnikiem łączącym wszystkie rozdziały, to jednak Autor nie ogranicza swoich rozważań do tej kwestii, ani do ukazania stosunku omawianych papieży do niej, lecz zarysowuje szeroki wachlarz działalności poszczególnych następców Piotra, starając się uwypuklić elementy typowe dla każdego z nich. W stosunku zaś do pierwszego i ostatniego papieża (Piusa IX i Piusa XI) wychodzi daleko poza wspomniane na początku lata, szkicując sylwetki swych bohaterów na podstawie całej ich działalności, czyli praktycznie bierze pod uwagę lata 1846 - 1939 (od początku panowania Piusa IX do śmierci Piusa XI).

W pierwszym rozdziale (s. 1 - 34) ukazuje Autor Piusa IX, wnikając bardzo mocno w jego sytuację psychologiczną i przedstawiając dramat wewnętrzny, jaki przeżywał tenże papież. Również drugi rozdział (s. 35 - 60) poświęcony jest Piusowi IX. Tutaj jest omówiona jego działalność, najpierw jako głowy państwa

kościelnego i potem jako najwyższego pasterza Kościoła. Przystępując do zarysowania tej drugiej działalności, Della Rocca zauważa: „W głębi swej duszy — jak należy silnie domniemywać na podstawie niektórych jego postaw, bardzo symptomatycznych w tej materii — Pius IX był zadowolony z utraty władzy świeckiej, ponieważ mógł w ten sposób dać upust swej nadzwyczajnej trosce pasterskiej” (s. 46 - 47). Wielopłaszczyznowa aktywność Leona XIII, papieża „*Rerum novarum*”, omówiona jest w trzecim rozdziale (s. 61 - 95). Przedmiotem następnego rozdziału (s. 97 - 115) jest święty Pius X. Autor przedstawia jego pontyfikat w czterech aspektach: ustawodawstwo i administracja kościelna; potępienie modernizmu; postawa zajęta wobec kwestii rzymskiej; oraz wysiłki zmierzające do rozszerzenia Królestwa Bożego na ziemi. Benedyktowi XV poświęcone są rozdziały piąty (s. 117 - 133) i szósty (s. 135 - 162). W pierwszym z nich Della Rocca uważa, że ten papież jest nadal rzeczywiście zapomniany i to ze szkodą dla prawdziwego obrazu historii. Toteż stara się wydobyć go z niepamięci i ukazać jego znaczenie historyczne, biorąc pod uwagę trzy rzeczy: sposób, w jaki ów papież prowadził łódź piotrową poprzez burzę pierwszej wojny światowej; konkretne działania mające doprowadzić do rozwiązania kwestii rzymskiej oraz dopełnienie kodyfikacji prawa kanonicznego. W następnym zaś rozdziale przedstawia postać i różnorodne dzieła tegoż papieża, ukazując go zwłaszcza jako papieża pokoju, wykwińskiego dyplomate i wielkiego pasterza. W ostatnim, siódmym rozdziale (s. 163 - 190) omówiony jest Pius XI, „papież pojednania”, za którego panowania doszło do zawarcia paktów laterańskich i rozwiązania kwestii rzymskiej. Autor uwypukla zasługi tego papieża na polu polityki międzynarodowej oraz działalności czysto kościelnej.

Na początku książki znajdujemy jej prezentację, napisaną przez kard. P. Palazzini (s. VI - X) oraz krótki wstęp Autora (s. XI). Na końcu zaś spis autorów cytowanych (s. 191 - 192) oraz spis nazwisk (s. 193 - 196).

Choć książka — powstała, jak zaznaczyłem na początku, z uprzednich konferencji i artykułów Autora — nie pretenduje do pełnego i gruntownego opracowania życia i działalności wspomnianych pięciu papieży, stanowi ona jednak interesującą refleksję Autora na ich temat, opartą na źródłach. Autor nie ogranicza się jedynie do faktografii, lecz stara się ukazać także nastawienia, intencje i zamierzenia omawianych papieży i to w kontekście problemów wyłaniających się; a było ich sporo w owym czasie

(oprócz kwestii rzymskiej wojna światowa, rewolucja październikowa, tendencje liberalistyczne i antyklerykalne, modernizm, faszyzm, itd.). Językiem żywym i barwnym przedstawia Autor wielorakie sfery działania poszczególnych głów Kościoła, jak: dyplomacja, konkordaty i w ogóle polityka, kwestie społeczne, doktryna i w związku z nią stanowisko wobec różnych tendencji, dyscyplina kościelna, misje, ekumenizm, kościoły wschodnie, laikat, kultura, kanonizacje. Poszczególni papieże jawią się czytelnikowi jako osoby żywe z całym bogactwem przeżyć, dążeń i twórczości. Toteż książka może zainteresować szerokie kręgi.

Ks. Zenon Grochowski